

יז. תצוה – דרך עמלק

את ההפטרות מצאנו הן ביחס משלים לנזכר בפרשה או בקריאת המפטיר, הן ביחס מנגיד והן כעדות המספרת על קיום מצוות התורה. בהפטרות זכור משמשים שלושת הנימוקים כאחד. מנהג הספרדים לפתוח בפסוק א' רומז למסורת חז"ל על המצוות שנצטוו ישראל בכניסתם לארץ, למנות להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק. מאחר שנמשח שאול למלך "וַיַּעֲתָה שְׁמַע... עֲתָה לְךָ וְהִכִּיתָה אֶת עַמְלֵק" (ש"א ט"ו, א'-ג') הדברים תואמים ומשלימים את שנאמר בתורה "וְהִיָּה בְּהִנִּיחַ... תִּמְחָה אֶת זֶכֶר עַמְלֵק" (דברים כ"ה, י"ט).

אומנם לצידו של התיאום כפי שתפס אותו שאול "הַקִּימְתִּי אֶת דְּבַר ה' (שם, י"ג) מתריע שמואל: "וְלָמָּה לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה'?! (שם, י"ט) מכל מקום אין להתעלם מניצחונו הצבאי של שאול ומקיימו חלקית את מצוות התורה "וַיִּצֵד שְׁאֹל אֶת עַמְלֵק מִחוּלָה בּוֹאֵד שׁוֹר" (שם, ז').

אכן היחס המיוחד בין המפטיר להפטרה מתמקד במילה אחת החוזרת, הנרמזת, ונוקשת בצורה מאלפת: "בדרך". "אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עַמְלֵק בְּדֶרֶךְ" (דברים כ"ה, י"ז), "אֲשֶׁר קָרָד בְּדֶרֶךְ" (שם, י"ח) – בתורה. "אֲשֶׁר שָׁם לוֹ בְּדֶרֶךְ" (ש"א ט"ו, ב'), "וַיִּשְׁלַחְדָּה ה' בְּדֶרֶךְ" (שם, י"ח), "וַיִּאֲלַד בְּדֶרֶךְ" (שם, כ') – בהפטרה. ולא רק בתורה ובנביא אלא אף בדרשת הזוהר (ח"ב קצ"ה, א') "על פרשת אורחין", וברמב"ם הן ב"מניין המצוות" והן "ביד החזקה": "ואריבתו בדרך".

מילה מנחה זו מביאה אותנו לדיבור האחרון של משה בתורה "וְאֶתָּה עַל בְּמוֹתֵינוּ תִּדְרֹךְ" (דברים ל"ג, כ"ט) וכבר העיר על כך החת"ס בפרשת בלק הרי הנביאים "מסיימים דבריהם בדברים טובים וניחומים". וכן רמז בעל "שפת אמת" (ליקוטים ז' אדר) "וזה היום השאיר [משה] ברכה לכל הדורות כמו שנאמר "וזאת הברכה" וסיים בה "על במותימו תדרוך" והוא רמז על מרדכי כמו שדרשו במגילה (ט"ו ע"א). ובשפת אמת פורים (תרס"ג) כתב: "תדרוך מלשון דרך כפשוטו, שנעשה עתה דרך חדשה לקבלת התורה" עמלק מנסה למנוע מישראל את הדרך לסיני, משה רבינו בברכתו האחרונה מעניק לישראל את כוח סלילת הדרך, לדרוך, לכבוש (בימי יהושע) ולגלות דרכים חדשות בהבנת התורה. שאול מצטווה להסיר המכשולים העמלקיים בדרך למלכות ישראל, ובמגילת אסתר שהיא "התחלה לתורה שבע"פ" מסופר על מפלת המן שנעשתה "אז דרך חדשה אל התורה" (שפת אמת).

שלוש פעמים נפגשנו עם עמלק: ביציאה ממצרים בדרך למתן-תורה; בדרך לבניין המלכות והמקדש הראשון; בדרך למקדש השני ולמלכות התושבע"פ. יסוד זה הודגש על ידי אבי השושלת הרי"מ מגור, נשנה ע"י נכדו בעל "שפת אמת", נשתלש ע"י האדמו"ר הזקן בעל "אמרי אמת" (פורים תרס"ו) וחזר והורחב ע"י בעל "בית ישראל" (פורים תש"י) "בדרך, על כל הדרך עד ביאת המשיח". ותואמים הדברים ללשון הרמב"ם (הלא מצונזר) בסוף הלכות מלכים "כל הדברים האלו של ישוע הנוצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו אינם אלא ליישר דרך למלך המשיח". היא הדרך הרמוזה בפעם הראשונה כשמופיעה המילה במקרא: "דָּרַךְ עַץ הַחַיִּים" (בראשית ג', כ"ד).